

orde op dit punt op enige wijze nader wil bepalen.⁶⁵

3.3 Aanhanger van de Zwinglibond

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog met al de gevolgen voor moraal en christendom stimuleerde nieuwe pogingen om uit de kerkelijk impasse te komen. Onder leiding van H. Kraemer ging het proces van Gemeenteopbouw van start. De werkgroep Gemeenteopbouw pleitte voor een door en boven alle richtingen en partijen uitgaande houding tegenover het vraagstuk van richtingenstrijd en reorganisatie, die oog had voor de nood en schuld van de kerk en voor 'de heerlijke werkelijkheid van het Evangelie'. De werkgroep deed pogingen de richtingen op gemeentelijk niveau met elkaar in contact en tot elkaar te brengen. Kraemers bedoeling was door stimulering van bovenaf een kerkelijke vernieuwingsbeweging van onderop op gang te krijgen. Als basis voor de samenwerking werd de formule 'in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift en op de bodem van de belijdenisgeschriften der Nederlandsche Hervormde Kerk' geaccepteerd.⁶⁶

De naam 'Gemeenteopbouw', die sterk leek op 'Kerkopbouw', accentueerde de inhoudelijke verwantschap van de werkgroep met de vereniging. Op initiatief van Gemeenteopbouw werd een commissie gevormd die zich met hetzelfde reorganisatievraagstuk bezighield als Kerkopbouw: de Commissie voor beginselen van Kerkorde (1942).⁶⁷ Net als bij Kerkopbouw voelde een groot deel van de vrijzinnigen zich aangesproken door de drang naar samenwerking. De gevolgen van de Tweede Wereldoorlog oefenden hierop grote invloed uit.

Een deel van de vrijzinnigen ging echter niet voetstoots mee met Gemeenteopbouw. Al snel profileerden zij zich als de Zwingli-groep, die vanaf 1946 een gelijknamig blad liet verschijnen. De grondslag voor samenwerking tussen de richtingen werd als onaanvaardbaar beschouwd. Intussen hadden de ontwikkelingen binnen het rechts-modernisme veel aanhangers van die stroming ontvankelijker gemaakt voor de orthodoxe terminologie en geloofsvoorstellingen. Velen van hen konden wel leven met de Gemeenteopbouw-terminologie. G.J. Heering, één van de vaders van het rechts-modernisme, waarschuwde in zijn laatste redevoering voor de Moderne theologenvergadering in 1948 rechts-modernen voor de 'zuigkracht van de orthodoxie', waaraan zij zich moesten onttrekken als ze nog vrijzinnig genoemd wilden kunnen blijven worden.⁶⁸ Het kan hier niet uitgewerkt worden, maar uit allerlei brieven van hoofdbestuursleden in het VVH-archief blijkt wel dat oude persoonlijke tegenstellingen tussen de leidende VVH'ers en zwinglianen het conflict mede uit de hand hebben doen lopen.

65. Notulen ALV, 8/9-6-1937; *KeW* 9-7-1937, 5v..

66. Oostenbrink-Evers, *Beginselen en achtergrond*, 71vv;

67. Oostenbrink-Evers, *Beginselen en achtergrond*, 78 en 83v.

68. G.J. Heering. 'De huidige situatie der vrijzinnig-protestantse theologie, o.a. ten opzichte der oecumenische "Basis-formule"' in: *Theologie en praktijk* 8 (1948) 108vv.